
Kyrkomötet Ekumenikutskottets betänkande 2014:2

Om *Guds vägar* och Kairosdokumentet

Sammanfattning

I betänkandet behandlas motion 2014:5 om det av kyrkomötet antagna dokumentet *Guds vägar*, motion 2014:36 om behovet av revision av dokumentet *Guds vägar* samt motion 2014:80 om teologisk otydlighet i relation till s.k. ersättningsteologi. I motionerna föreslås att *Guds vägar* ska aktualiseras och studeras i Svenska kyrkan, att behovet av revision av *Guds vägar* utreds samt att frågan om det finns teologiska motsättningar mellan av kyrkomötet antagna dokument, policyer och andra rekommenderade skrifter belyses. Motion 2014:80 föreslår att Svenska kyrkan tar avstånd från delar av *Kairos Palestina*-dokumentet samt omarbetar dess presentationstext och samtalshandledning. Utskottet finner att en förnyad receptionsprocess av *Guds vägar* är motiverad. Däremot menar utskottet att det inte är kyrkomötets uppdrag att fastställa kurslitteratur för Svenska kyrkans utbildningsinstitut, samt att en översyn av evangelieboken utifrån endast ersättningsteologiska perspektiv inte är möjlig. Utskottet menar vidare att Svenska kyrkan antar en mängd dokument vid specifika tillfällen och förordar kompletterande texter snarare än revisioner av redan antagna dokument. Ekumenikutskottet har förtroende för att kyrkostyrelsen har kännedom om och tar hänsyn till de olika grundläggande- och policydokument som Svenska kyrkan antagit. Utskottet hänvisar till Läronämndens yttrande om vikten av att behandla dokumentet *Guds vägar* och *Kairos Palestina*-dokumentet olika på grund av dess olika status. Utskottet bifaller förslaget om att kyrkostyrelsen bör uppmana stiftet till ”implementering” – reception – av *Guds vägar* och yrkar avslag på resterande förslag.

Till betänkandet finns en särskild mening.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2014:5 punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:5 punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:5 punkt 3.
4. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:36 punkt 1.
5. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:36 punkt 2.
6. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:80 punkt 1.
7. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:80 punkt 2.

Motionernas förslag

Motion 2014:5 av Åke Bonnier, Vart tog *Guds vägar* vägen?

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att uppmuntra alla stift att implementera dokumentet *Guds vägar* så att det blir känt och diskuterat.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att ge Svenska kyrkans utbildningsinstitut och dess bägge utbildningsplatser i Uppsala respektive Lund i uppdrag att tydligare implementera dokumentet *Guds vägar* så att alla präst-kandidater är väl förtrogna med såväl dess innehåll som dess hermeneutiska och homiletiska implikationer.
3. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att ge en sakkunnig i uppdrag att granska Evangeliebokens textsammansättning utifrån ett *Guds vägar*-perspektiv för att se om predikotexterna kombinerar Gamla och Nya testamentet på ett sätt som kontrasterar de båda testamentena och/eller reflekterar ett ersättningsteologiskt tänkande.

Motion 2014:36 av Anders Roos m.fl., Politik och religion i Mellanöstern

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att se över det av kyrkomötet antagna dokumentet *Guds vägar* samt att om behov finns återföra dokumentet till kyrkomötet 2015 för förnyat beslut.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att belysa om det finns teologiska skiljaktigheter och motsättningar mellan av kyrkomötet antagna dokument och andra rekommenderade skrifter och beslutade policyer beträffande situationen i Mellanöstern. Resultatet av detta arbete redovisas till kyrkomötet 2015.

Motion 2014:80 av Johanna Andersson, Teologisk otydlighet om ersättningsteologi

1. Kyrkomötet beslutar att uttala sitt avståndstagande från de delar i *Kairos-dokumentet* som står i teologisk konflikt med dokumentet *Guds vägar*.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att omarbete såväl presentationstext som samtalshandledning till *Kairos Palestina-dokumentet* så att Svenska kyrkans avståndstagande från den ersättningsteologi som kommer till uttryck i dokumentet blir tydligt, samt att tillse att dokumentet *Guds vägar* läggs till både som referens och i litteraturförteckningen i samtalshandledningen till *Kairos Palestina-dokumentet*.

Yttrande från Läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2014:5 i Ln 2014:3y, *bilaga 1*, och motionerna 2014:36 och 2014:80 i Ln 2014:14y, *bilaga 2*.

Bakgrund

Guds vägar: Judendom och kristendom. Ett inomkyrkligt samtalsdokument

Guds vägar är ett inomkyrkligt samtalsdokument som stöd för Svenska kyrkans fortsatta reflektion och samtal med företrädare för judisk tro och bekännelse. *Guds vägar* är bl.a. ett resultat av det arbete som bedrevs genom Svenska teologiska institutet i Jerusalem. Dokumentet fördömer antisemitism och bejakar judendomen och det judiska folket som ett levande Gudsfolk. Dokumentet översattes till engelska

några år efter det antagits av kyrkomötet (*The Ways of God*, se Svensk Teologisk Kvartalskrift, nr 3/2003).

Eu 2014:2

Guds vägar är främst ett teologiskt dokument. Dokumentets text är återhållsam i relation till den stora internationella diskussion som finns kring antisemitism, ersättningsteologi och judisk-kristna relationer. Dokumentet behandlar inte den moderna staten Israel, eller den israelisk-palestinska konflikten.

Kyrkomötet antog år 2001 *Guds vägar: Judendom och kristendom* efter remissrunda i Svenska kyrkan. Dokumentet hör till kategorin av kyrkomötet bejakade dokument enligt kyrkoordningens portalparagraf (1 kap. 1 §) och utarbetades av Svenska kyrkans teologiska kommitté på uppdrag av Biskopsmötet och dåvarande Centralstyrelsen.

Svenska kyrkan och studieförbundet Sensus publicerade 2003 en studiehandledning kring dokumentet. Sensus erbjöd även församlingar stöd med att arrangera studiecirklar i frågan. *Guds vägar* finns idag med som kurslitteratur på Svenska kyrkans utbildningsinstituts utbildningar. *Guds vägar* används även inom Svenska Teologiska Institutets i Jerusalem verksamhet.

Kairosdokumentet

Dokumentet *Kairos Palestine, A Moment of Truth*, tillkom inom ramen för Kyrkornas världsråds Palestine Israel Ecumenical Forum (PIEF) och finns publicerat på <http://www.kairospalestine.ps/>. Kyrkornas världsråd uppmanade medlemskyrkorna att svara på dokumentet. Svenska kyrkan lät översätta *Kairos Palestina*-dokumentet från arabiska till svenska och dåvarande nämnden för internationell mission och diakoni svarade på uppdrag av dåvarande ärkebiskop Anders Wejryd. Det översatta dokumentet och nämndens svar från 2012 är publicerade på Svenska kyrkans hemsida, *Kairos Palestina Ett sanningens ögonblick*: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=643686>. Där finns även samtalshandledningen publicerad.

Kairosdokumentet var föremål för behandling av 2012 års kyrkomöte. De i motion 2012:49 *Det palestinska kairosdokumentet* föreslagna besluten behandlades i ekumenikuskottets betänkande Eu 2012:2. Motionärerna föreslog att kyrkomötet skulle framföra önskemål till biskopsmötet om att det skulle svara på *Kairos Palestina*-dokumentet. Vidare att kyrkomötet skulle ges möjlighet att bearbeta *Kairos Palestina*-dokumentet i seminarie- och föredragsform under kyrkomötets första session 2014 eller när presidiet fann lämpligt. Det föreslogs även att kyrkostyrelsen skulle få i uppdrag att sända *Kairos Palestina*-dokumentet och nämndens svar till kyrkomötets ledamöter. Kyrkomötet biföll motionärernas förslag att dokumentet och nämndens svar skulle skickas till kyrkomötets ledamöter men avslog övriga förslag i motionen. *Kairos Palestina*-dokumentet har aldrig formellt antagits eller förekommit som handling i kyrkomötet.

Begreppet "ersättningsteologi"

I dokumentet *Guds vägar* finns följande resonemang kring begreppet "ersättningsteologi":

Den kristna synen på judendomen och det judiska folket har inom kyrkan ofta utformats som en "ersättningsteologi"; dvs. tanken att kyrkan, det nya Israel, det nya förbundet, har ersatt det judiska folket, det gamla förbundet. En rad bibelställen har genom tiderna anförts till stöd för en sådan teologisk tolkning. En konsekvens av ersättningsteo-

login har ofta blivit föreställningen att judendomen alltifrån kyrkans tillblivelse skulle grunda sig på ett upphävt kontrakt och således efter Jesu framträdande vara en teologisk anakronism.

Tankegången finns fortfarande i många kyrkotraditioner. Den leder inte nödvändigtvis till antisemitiska förhållningssätt men har de facto ändå bidragit till en nedvärdering av judendomen och öppnat vägen för antijudiska rörelser under flera historiska epoker. Judarna är enligt detta synsätt ett folk, som till sin egen olycka ”tagit fel”. Den kristna kyrkans del i skulden för judeförföljelserna kan i icke ringa mån återföras på enkla men mycket utbredda former av ersättningsteologi.

Tron på det nya förbundet och dess löften inbegriper inte slutsatsen att Gud upphävt förbundet med det judiska folket. Vi grundar denna ståndpunkt på följande sätt att förstå Bibeln: Gud är i hela Bibeln den Gud som sluter förbund. Begreppet förbund är närmast uttryck för en väsensegenskap hos Gud – Abrahams, Isaks och Jakobs Gud. Guds vilja till gemenskap och förening kommer till uttryck redan i Noaförbundet, i vilket hela människosläktet och allt skapat inneslutes och välsignas. I Abrahamsförbundet välsignas Abraham och det folk, som utgår från honom. I Sinaiförbundet knyts Israels folk samman med Gud ”till evig tid”. Jesus Kristus instiftar ett förbund som uttryckligen öppnar sig för alla folk och stammar.

Det är principiellt knappast möjligt att ställa dessa förbund mot varandra eller förklara ett av dem upphävt vid en viss tidpunkt i historien. Ju mer vi ser förbunden som manifestationer av Guds väsen och vilja, desto svårare blir det att ogiltigförklara ett historiskt uttryck för hans gemenskapsvilja till förmån för ett annat. Det skulle innebära en logisk förmätenhet – ett slags mästrande av Gud utifrån människans begränsade perspektiv. Ersättningsteologins slutsatser är inte självklara utifrån de nytestamentliga vittnesbörden, om dessa betraktas som en helhet. I den för synen på kyrka och frälsning centrala text som möter i Rom. 11 betraktas de hednakristna under bilden av ”vildoliven” som ympas in i ”den ädla oliven”. De båda förbunden skulle med denna metafor djupast sett vara en organisk enhet. Denna grundsyn upphäver emellertid inte spänningarna mellan den judiska och den kristna traditionen.

Svenska kyrkans evangeliebok genomgick en större revidering under slutet av 1990-talet. Frågan om ”ersättningsteologi” finns inte explicit nämnd som en parameter i dokumentationen om principer för urval av texter.

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2014:5, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:5, punkt 2 och 3.
3. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:36.
4. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2014:80.

Dokumentet *Guds vägar*

Utskottet välkomnar det faktum att dokumentet *Guds vägar* i och med motion 2014:5 lyfts upp och aktualiseras på nytt. Utskottet instämmer i motionens grundhållning att *Guds vägar* är ett viktigt och betydelsefullt dokument som är värt spridning och reception inom Svenska kyrkan. Därför anser utskottet – i enlighet med motionens förslag – att kyrkostyrelsen ska uppmuntra stiftens till receptionsprocesser av *Guds vägar* och tillstyrker därför att motion 2014:5, punkt 1 bifalls. Utskottet menar att det inte är kyrkomötets uppdrag att ge direktiv till utbildningsinstitutet vad gäller kurslitteratur och undervisning, varför man föreslår avslag på motion 2014:5 punkt 2.

Motionens förslag om att granska evangeliebokens textsammansättning utifrån ett *Guds vägar*-perspektiv har diskuterats av utskottet. Utskottet konstaterar att Evangelieboken är förhållandevis ny. När en evangeliebok sammanställs görs en mängd val utifrån ett flertal olika parametrar och hänsynstaganden. Att revidera Evangelieboken löpande menar utskottet inte är möjligt. Utskottet anser även att en sådan granskning som föreslås i motionen inte bör göras av resursskäl. Det blir förkunnelsens uppgift att ta hänsyn till konsekvenserna av *Guds vägar*. Utskottet föreslår därför att motion 2014:5, punkt 3 avslås.

Guds vägar

Svenska kyrkan antar kontinuerligt olika texter vid olika tidpunkter. Dessa kan kompletteras men utskottet menar att man inte bör gå in och ändra i av kyrkan tidigare antagna dokument. Utskottet uttrycker förvissning om och förtroende för att kyrkostyrelsen har kunskap om av kyrkostyrelse och kyrkomöte antagna dokument och tar beslut i enlighet med dessa. Utskottet menar vidare att de i motionen benämnda ”andra rekommenderade skrifter” kan uttrycka andra åsikter än de som formuleras i av kyrkomötet antagna dokument, utan att detta för den skull behöver innebära något problem, varför utskottet yrkar avslag på motion 2014:36.

Kairos Palestina-dokumentets intentioner

Guds vägar är ett religionsteologiskt samtalsdokument, skrivet av teologer i Svenska kyrkan och antaget av kyrkomötet. *Kairos Palestina* är ett ekumeniskt teologiskt dokument, skrivet av palestinska kristna för dem som vill få större förståelse för deras utsatthet i den rådande politiska situationen. Dokumentet har mottagits av Svenska kyrkans kyrkomöte och rekommenderats för studium och handling i församlingarna. *Guds vägar* och *Kairos Palestina* tillhör således olika genrer, har olika ställning och bör inte ställas mot varandra. Även Ekumenikutskottet uppfattning att intentionen med *Kairos Palestina*-dokumentet är att väcka debatt, lyfta den svåra situationen för kristna i Palestina och initiera samtal i hela den världsvida kyrkan. I studievägledningen till *Kairos Palestina*-dokumentet hänvisas vid ett flertal tillfällen

till dokumentet *Guds vägar*. Dessutom finns kritiska förhållningssätt till *Kairos Palestina* – t.ex. från amerikanska rabbiner – representerade i studievägledningen.

Utskottet ställer sig frågande till förslagen i motion 2014:80 utifrån Läronämndens yttrande om vikten av att behandla dessa två dokument olika baserat på deras olika status. Utskottet menar därför att motionen bör avslås.

Uppsala den 26 september 2014

På Ekumenikutskottets vägnar

Daniel Tisell, ordförande

Kristin Molander, sekreterare

Beslutande: Daniel Tisell, ordförande, Lina Larhult, Karin Norlander, Agneta Brendt, Lars Stjernkvist, Lars G Linder, Anki Erdmann, Eva-Maria Munck, Olle Carlsson, Fredrik Sidenvall, Jan Olov Sundström, Elisabet Stålhjem, Magnus Hedin, Inga Alm och Lena Klevenås.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Jesper Eneroth, Göran Karlsson, Katarina Wedin, Lars-Ivar Ericson, Julia Kronlid, Margit Borgström, Dan Sarkar, Agneta Granström och Anders Nihlgård.

Biskoparna Ragnar Persenius och Tuulikki Koivunen Bylund har deltagit i utskottets överläggningar.

Särskild mening

Utskottet understryker att dokumentet *Guds vägar* och *Kairos Palestina-dokumentet* ska behandlas olika på grund av dess olika status. Jag vill instämma i detta men vill ytterligare understryka att jag anser att det är orimligt att *Kairos Palestina-dokumentet* har getts så stor uppmärksamhet i Svenska kyrkan och rekommenderats att ligga till grund för handling i församlingarna när syftet mer skulle vara att väcka diskussion.

Julia Kronlid

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2014:3y

Implementering av *Guds vägar*

Läronämndens yttrande över motionerna 2014:5 och 2014:102

I Läronämndens yttrande 2001:1y konstaterade nämnden att den inte hade något att erinra mot innehållet i *Guds vägar*.

Detta samtalsdokument behandlar frågeställningar som är centrala och ofrånkomliga för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Läronämnden betonar vikten av att det som Svenska kyrkan i och med *Guds vägar* har åtagit sig kommer till uttryck i exempelvis *Den svenska evangeliebokens* textsammanställningar och *Den svenska kyrkohandboken*.

Uppsala den 27 augusti 2014

På Läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Christopher Meakin, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Hans-Erik Nordin, biskop Jan-Olof Johansson, biskop Johan Tyrberg, biskop Per Eckerdal, biskop Esbjörn Hagberg, biskop Tuulikki Koivunen Bylund, biskop Sven-Bernhard Fast, biskop Eva Brunne, Göran Eidevall, Anna Karin Hammar, Margarethe Isberg, Karin Johannesson och Jesper Svartvik.

**Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2014:14y**

Guds vägar- och Kairos Palestina-dokumenten

Läronämndens yttrande över motionerna 2014:36 och 2014:80

När det gäller *Guds vägar* och *Kairos Palestina* understryker Läronämnden att det är viktigt att klargöra dokumentens olika karaktär.

Guds vägar är ett religionsteologiskt samtalsdokument, skrivet av teologer i Svenska kyrkan och antaget av kyrkomötet. Här anges: ”I detta dokument, med dess teologiska kontext, gör vi ingen bedömning av den politiska sionismen eller den nutida staten Israel.” I och med *Guds vägar*-dokumentet tar Svenska kyrkan avstånd från ersättningsteologi: ”Guds förbund med det judiska folket äger fortsatt giltighet” samt ”I vår kyrka vill vi arbeta för att få bort sådant som kan tolkas som anti-semitism eller förakt för det judiska folket och försvara dess rätt till sin historia, sin tro och sina seder.”

Kairos Palestina är ett ekumeniskt teologiskt dokument, skrivet av palestinska kristna för dem som vill få större förståelse för deras utsatthet i den rådande politiska situationen. Dokumentet har mottagits av Svenska kyrkans kyrkomöte och rekommenderats för studium och handling i församlingarna.

Guds vägar och *Kairos Palestina* tillhör således olika genrer, har olika ställning och bör inte ställas mot varandra.

Uppsala den 27 augusti 2014

På Läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Christopher Meakin, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Hans-Erik Nordin, biskop Jan-Olof Johansson, biskop Johan Tyrberg, biskop Per Eckerdal, biskop Esbjörn Hagberg, biskop Tuulikki Koivunen Bylund, biskop Sven-Bernhard Fast, biskop Eva Brunne, Göran Eidevall, Anna Karin Hammar, Margarethe Isberg, Karin Johannessson och Jesper Svartvik.